

Lunds universitet
Sociologiska institutionen

Mötet med det svenska samhället

Fem Bosniensvenskars upplevelser och erfarenheter

Författare: Anne Harju
Uppsats Soc 344, 41-60 p
Vårterminen 2002
Handledare: Marianne Liedholm

Abstract

Författare: Anne Harju

Titel: Mötet med det svenska samhället - Fem Bosniensvenskars erfarenheter och upplevelser.

Uppsats Soc 344, 41-60 p

Handledare: Marianne Liedholm

Sociologiska institutionen, vårterminen 2002.

Majoriteten av de invandrare som har sökt sig till Sverige sedan 1970-talet är flykting- och anhöriginvandrare. Denna uppsats handlar om fem personer som kom till Sverige som flyktinginvandrare från Bosnien åren 1992-1993. Jag har studerat hur det har gått för dem sedan de steg i land i Sverige till idag. Uppsatsens syfte är att upptäcka och kartlägga dessa fem personers upplevelser och erfarenheter av mötet med det svenska samhället och att ur ett sociologiskt perspektiv försöka förklara deras upplevelser och erfarenheter. Syftet är också att jämföra den svenska integrationspolitikens mål och intentioner med de intervjuades erfarenheter och upplevelser. Tonvikten ligger på deras möte med flyktingmottagandet, arbetsmarknaden och utbildningssystemet.

För att nå syftet har jag genomfört kvalitativa intervjuer och utifrån dessa intervjuer har jag kommit fram till begrepp, teman och analyser som utgör uppsatsens resultat. På grund av begränsningarna i underlaget när det gäller antal personer går det inte att göra allmängiltiga generaliseringar utifrån studiens resultat men den visar upp erfarenheter och aspekter som man kan arbeta vidare på.

Studiens resultat visar att de intervjuades möjligheter att göra egna livsstilsval de första 6-8 åren i Sverige har varit begränsade. De har till största del varit hänvisade till en färdigutstakad väg som myndigheter och andra offentliga verksamheter stakat ut åt dem. Detta har i sin tur lett till att de varit delaktiga i vissa delar av det svenska samhället och det är dessa delar av samhället som de till viss del kunnat påverka. Samtidigt sägs det att Sverige är ett mångkulturellt land och jag ställer i uppsatsen frågan, mångkulturellt för vem? Jag ställer också frågan, vem är svensk? Jag kommer fram till att jag ser de intervjuade som svenskar med kulturella element från två länder integrerade inom sig och att de i Sverige bör ses som svenskar. Studiens resultat visar också att svensk integrationspolitik genom offentliga myndigheter och verksamheter lyckats med att stödja de intervjuade genom att erbjuda dem denna färdiga väg men denna färdiga lösning har också begränsat individernas handlingsutrymme. Därmed har målet om att kunna hjälpa individerna att förverkliga sina *individuella* mål delvis misslyckats.

Innehållsförteckning

Inledning	1
Syfte	1
Frågeställningar	2
Metod	3
Datainsamling	3
<i>Urval</i>	3
<i>Intervjuerna</i>	4
<i>Reflektioner kring intervjuerna</i>	5
<i>Bearbetning av intervjuerna</i>	6
Litteraturstudier och teorival	6
Den svenska integrationspolitiken	9
Redovisning och analys av intervjuerna	10
Intervjupersonerna	10
Uppbrottet	11
I väntans tider	12
Efter uppehållstillståndet	14
Integrationsprocessen	15
<i>Språket</i>	15
<i>Praktik</i>	16
<i>A-kassa</i>	16
<i>Projekt eller starta eget bidrag</i>	17
Att vara en del av det svenska samhället	18
Två kulturer	20
Avslutande analys och diskussion	22
Möjlighet till livsstilsval	22
En skapad arbetsmarknad	23
Delaktighet i det svenska samhället	23
Etnisk integration	24
Vem är svensk?	25
Gemensam kultur	26
Integrationspolitiken kontra upplevelser och erfarenheter	26
Sammanfattning	28
Fortsatt forskning	29
Källförteckning	30
Bilaga: Intervjuguide	32

Inledning

Idag har ca 1,7 miljoner invånare i Sverige utländsk bakgrund¹, vilket utgör ungefär en femtedel av befolkningen (Integrationsverket, 2001:9). Majoriteten av dem som har sökt sig till Sverige sedan 1970-talet är flykting- eller anhöriginvandrare (Lundh och Ohlsson, 1999:32). Denna uppsats handlar om fem personer som kom till Sverige som flyktinginvandrare från Bosnien åren 1992-1993. Av Bosniens 4,4 miljoner invånare tvingades omkring hälften att på grund av kriget fly till andra länder eller inom Bosnien (Utrikespolitiska institutet, 2001:4). Många är fortfarande kvar utomlands, spridda över flera länder i Europa och andra kontinenter. Till Sverige kom 48 008² personer från Bosnien under perioden 1993-1995. De intervjuade i denna studie kom till Sverige i en tid då det ekonomiska läget var kärvt, arbetslösheten stor och antalet asylsökande sköt i höjden. Jag har studerat hur det har gått för dem sedan de steg i land i Ystad och jämfört deras upplevelser och erfarenheter med den svenska integrationspolitikens mål och intentioner. Uppsatsen är uppbyggd så att vi får följa dessa personer från tiden på flyktingförläggningen till idag. Tonvikten ligger på deras upplevelser och erfarenheter av mötet med det svenska samhället när det gäller flyktingmottagandet, arbetsmarknaden och delar av utbildningssystemet. Genom att intervjua dessa fem personer och undersöka deras upplevelser och erfarenheter av mötet med det svenska samhället vill jag lägga grunden för fortsatta studier av personer med bosniskt ursprung i Sverige och andra länder. Jag vill på sikt utifrån målgruppen göra jämförande studier mellan olika länders invandrar- och integrationspolitik.

Syfte

Uppsatsens syfte är att upptäcka och kartlägga fem personers upplevelser och erfarenheter av mötet med det svenska samhället och att ur ett sociologiskt perspektiv försöka förklara deras upplevelser och erfarenheter. Syftet är också att jämföra den svenska integrationspolitikens mål och intentioner med de intervjuades upplevelser och erfarenheter.

---

¹ Med utländsk bakgrund menas personer födda i annat land eller personer med en eller båda föräldrarna födda i annat land.

² Statistik baserat på Immigranter och emigranter efter länder, SCB, tabell 1.11, s.41.

Frågeställningar

De frågeställningar som uppsatsen bygger på är följande:

- Vilka mål och intentioner har den svenska integrationspolitiken?
- Vilka erfarenheter och upplevelser har de intervjuade av mötet med det svenska samhället när det gäller flyktingmottagandet, arbetsmarknaden och delar av utbildningssystemet?
- Vilka upplevelser och erfarenheter har de intervjuade av att vara delaktig i det svenska samhället?
- Hur överensstämmer de intervjuades upplevelser och erfarenheter med integrationspolitikens mål och intentioner?

Metod

Min metodansats är ”explorativ” med kvalitativ inriktning. Den explorativa ansatsen syftar till att kartlägga eller att blottlägga ett sammansatt problem. Genom intervjuer söker man ny information och nya infallsvinklar till ämnet man studerar (Kvale, 1997:94). Den ”explorativa” ansatsen för denna uppsats handlar om att jag genom intervjuer upptäcker, kartlägger och försöker förstå fem enskilda personers erfarenheter och upplevelser av mötet med det svenska samhället och att jag utifrån deras erfarenheter skapar en referensram för utvecklandet av forskningsproblem och frågeställningar inför fortsatta studier av målgruppen. Kvalitativa intervjuer är medel för den forskning som har som mål att upptäcka företeelser, egenskaper eller innebörder. Kvalitativa intervjuer kallas ibland icke-standardiserade eftersom det finns få förstrukturerade och standardiserade procedurer i intervjusituationen (Kvale, 1997:19). Uppsatsens kvalitativa inriktning innebär att jag har utfört icke-standardiserade intervjuer för att upptäcka och förstå de intervjuades erfarenheter och upplevelser. En intervjuguide (se bilaga 1) har varit ett stöd för samtalet men själva samtalet har styrt vilka frågor som är viktiga och betydelsefulla för helhetsförståelsen. Med de intervjuades upplevelser och erfarenheter som bas har jag kommit fram till begrepp, teman och analyser som utgör studiens resultat. Det går inte att göra allmängiltiga generaliseringar utifrån studiens resultat men den visar upp erfarenheter och aspekter som man kan arbeta vidare utifrån.

Datainsamling

Datainsamlingen har skett genom kvalitativa intervjuer med fem personer samt inläsning av relevant litteratur. Här följer en presentation av datainsamlingsprocessen:

Urval

Eftersom det ofta är kring de dåligt integrerade som integrationsdebatten kretsar var min ursprungliga föreställning vad gäller urvalet att jag skulle komma i kontakt med personer som var mindre integrerade än dem som jag intervjuat. De personer jag kom i kontakt med är relativt etablerade i Sverige och jag är medveten om att jag med ett mer breddat urval hade kunnat få ett annat resultat. De kriterier jag satte upp inför urval av intervjupersoner var att det skulle vara personer som kommit från Bosnien till Sverige under åren 1992-1993. Dessa år valdes för att det var i början av kriget i Bosnien och många flydde vid den tidpunkten till olika länder. Åren ligger också tillräckligt långt tillbaka i tiden för att man ska kunna se resultatet av mötet med det svenska

samhället. Jag kände själv inga personer inom målgruppen och fick kontakt med de intervjuade genom olika gatekeepers. En redovisning av hur jag kom i kontakt med de intervjuade finns på sidan 10. Min avsikt i början av uppsatsskrivandet var att jag genom samordnaren på Internationella kvinnoföreningen i Malmö (IKF) skulle få hjälp med att finna två intervjupersoner med bosniskt ursprung, vilket sammanlagt skulle innebära sju intervjupersoner i uppsatsen. Det visade sig emellertid svårt att få någon av deltagarna i IKF:s verksamhet att ställa upp, samtliga tillfrågade avböjde för att de kände sig osäkra på språket. Samordnaren gissade att det bakom den negativa inställningen också kunde finnas en rädsla för myndighetsinsyn. Det är svårt att bedöma hur studiens resultat hade påverkats om jag hade intervjuat två personer från IKF. Det kunde ha slumpat sig så att dessa två personer inte var lika etablerade som de som jag intervjuat och att detta hade kunnat leda studiens resultat i en annan riktning. Jag bestämde mig dock för att nöja mig med de intervjuer jag lyckats få fram och ser det som en avgränsning av undersökningen till relativt väletablerade personer i målgruppen.

Intervjuerna

Inför utformandet av intervjuguiden läste jag studier om olika invandrargrupper situation och möte med det svenska samhället (se litteraturstudier). Jag har dock begränsat mig vad gäller läsning av andra studier eftersom ”det finns skäl att varna för faran att gå in i en intervjusituation med förutbestämda uppfattningar eller perspektiv på det området som ska undersökas” (Starrin och Renck, 1999:60). Efter den första intervjun transkriberade och analyserade jag intervjun för att se om intervjuguidens teman var relevanta för uppsatsens syfte och frågeställningar. Jag kom fram till att intervjuguiden täckte in de områden som var relevanta för studien och jag bestämde mig för att behålla de teman som den innehöll inför de resterande intervjuerna.

Intervjuerna har haft karaktären av det som Starrin och Renck (1999:63) benämner ”The grand tour” vilket innebär att respondenten rekonstruerar en betydelsefull del av en erfarenhet. De intervjuade har fått rekonstruera sina erfarenheter och upplevelser av mötet med det svenska samhället från tiden de steg i land i Sverige till idag. Frågorna har varit av öppen karaktär eftersom jag har velat låta samtalen styra, detta innebär dock inte att samtalen inte haft riktning utan de har kretsats kring uppsatsens syfte och frågeställningar. Vid fyra tillfällen har totalt fem personer intervjuats varav en intervju var med ett äkta par. En redovisning av intervjupersonerna finns på sidan 10. Intervjuerna har varat mellan 1 och 1,5 timme. Tre av intervjuerna gjordes hemma hos intervjupersonerna.

Detta är att föredra då intervjupersonerna förmodligen känner sig tryggare och säkrare i sin egen hemmiljö. För mig som intervjuare ger hemmiljön en ökad insikt om intervjupersonens situation och vem personen är. En intervju gjordes i ett avskilt utrymme på en lunchrestaurang. Detta fungerade bra även om bandupptagningen stördes något av ljudet runt omkring. Vid samtliga intervjuer har bandspelare använts och de intervjuade blev vid första kontakten tillfrågade om de hade någonting emot att bandspelare användes. Fördelen med bandspelare är att man som intervjuare inte behöver koncentrera sig på sina anteckningar, utan kan istället koncentrera sig på samtalet. Det finns dock en risk att intervjupersonerna reagerar på bandspelaren på så sätt att samtalet inte blir flödande och fritt. Min bedömning är att intervjuarna inte påverkades nämnvärt av att bandspelare användes. Samtliga intervjuer har transkriberats ordagrant och samtliga intervjupersoner har haft möjlighet att kommentera det utskrivna materialet.

Reflektioner kring intervjuerna

Vid transkriberingen av den första intervjun gjorde jag reflektioner när det gäller mitt eget agerande i intervjusammanhanget. Jag tyckte att jag var bra på att lyssna och föra samtalet vidare i intervjuens avgörande syfte dvs. att erhålla giltig information. Däremot märkte jag att jag tappade i koncentration mot slutet av intervjun och började då mer föra en diskussion med intervjupersonerna, som var ett par. Jag blev väl medveten om att min bakgrund som invandrare från Finland, min uppväxt i ett etniskt³ blandat bostadsområde och mitt f.d. äktenskap med en flykting från Kuba kunde ha påverkat intervjusituationen. Eftersom den kvalitativa intervjun utgörs av en interaktion mellan intervjuare och intervjuperson där de båda reagerar och påverkar varandra (Starrin och Renck, 1999:58) så kan man lätt som intervjuare styra intervjun till det man vill höra. Genom att lyssna och analysera mitt eget agerande i den första intervjun lärde jag mig att i de andra intervjuerna försöka hålla en profil som mer gick ut på att fråga, lyssna och föra samtalet vidare.

En av intervjuerna genomfördes med ett par, vilket hade både för- och nackdelar. Fördelarna var att samtalet snabbt kom igång och att svaren utvecklades under samtalets gång eftersom paret hjälpte varandra att komma ihåg och fylla i när den ena tappade fart. Nackdelen var att det i längden var svårt för mig att hålla koncentrationen på bådass historia. Mot slutet riktades min koncentration mest mot den ena av parterna, kvinnan, vilket till viss mån kan ha påverkat intervjuens resultat.

---

³ Ordet etnisk används i uppsatsen som en kulturell definition som grundar sig på språk och traditioner.

Hur skillnaderna i de intervjuades och min egen kulturella bakgrund påverkar tolkningen av intervjuerna är svårt att avgöra. De gånger jag under intervjun blev osäker på om vi menade samma sak bad jag om ett förtydligande, men missförstånd kan ha uppstått utan att jag har varit medveten om det.

Bearbetning av intervjuerna

Att samtliga intervjuer transkriberats har underlättat analysen av det insamlade materialet. De intervjuades upplevelser och erfarenheter har varit relativt samstämmiga och därför har gemensamma nämnare gett namn åt temana i uppsatsen. Skiljaktigheter är dock viktiga att analysera och därför redovisar jag givetvis även dessa. En av de intervjuades upplevelser och erfarenheter skiljer sig mera från de övrigas. Denne person började på gymnasieskola när han kom till Sverige, de övriga var i arbetsför ålder när de anlände. De uppgifter som har legat utanför syftet med studien har sorterats bort. Vid presentation av empirin har jag tagit med exempel som illustrerar vad som kommit fram under respektive tema.

Litteraturstudier och teorival

Valet av litteratur skedde efter många timmars litteratursökning och läsning av böcker och avhandlingar som behandlar ämnet invandrare och integration och allmänna sociologiska teorier som behandlar integration i ett mer generellt perspektiv. Mycket har skrivits i ämnet och jag fått begränsa mig.

Böcker och avhandlingar som jag haft hjälp av inför utformandet av intervjuguiden och som relevant informationsinhämtning för att skaffa mig bakgrundskunskaper i ämnet är; Lowe Hedman och Helena Eklund (1998), *Invandrare, språk och dagstidningar*. Författarna skriver i bokens tre första kapitel om svensk invandrapolitik och om begreppet invandrare och integration. Även Paul Brady (1990), *Americans in Sweden* och José Alberto Diaz (1993), *Choosing Integration* behandlar ämnet invandrare och integration. Brady studerade i sin avhandling amerikaner i Sverige för att mäta extern och intern acculturation (integration). Diaz använder sig av begreppen strukturell, social och politisk integration som måttstock för att mäta graden av integration i samhället. I boken *"Lilla Juga" Etnicitet, familj och kvinnliga nätverk* ger Alexandra Ålund (1991) en beskrivning av en grupp jugoslavers tillvaro i en förort till Stockholm. Boken gav mig inblick i hur livet kan vara i en etnisk koloni i Sverige.

Jag har haft stor nytta av Christer Lundh och Rolf Ohlssons (1999) bok *Från arbetskraftsimport till flyktinginvandring*. Bokens genomgående tema är förhållandet mellan samhällsekonomi, invandringspolitik och invandring under efterkrigstiden och den har genom sin utförliga redovisning gett mig ingående kunskaper om svensk flykting- och invandrarpolitik.

Som grund för de teoretiska diskussionerna har jag använt mig av Joel M. Chase (2001), *An Introduction to Symbolic Interactionism*. I boken introducerar och tolkar Chase symbolisk interaktionism, som är en av grundteorierna för uppsatsen. Jag har försökt att upptäcka, kartlägga och förstå fem personers upplevelser och erfarenheter av mötet med det svenska samhället. Tyngdpunkten ligger på mötet mellan dem som individer och det svenska samhället därför har jag valt den symbolisk interaktionistiska teorin som en av grundteorierna i uppsatsen. Enligt teorin utvecklas vi i interaktion med andra och genom att interagera och samarbeta med varandra skapas samhället. För att interaktion ska komma till stånd krävs symbolisk kommunikation mellan individer vilket innebär att vi som individer kommunicerar med varandra med symboler. Språket är ett set av ord som används för att kommunicera och ord är grunden för alla andra symboler. Språket utgör grunden för ett socialt system där individer kommunicerar med varandra. Vi socialiseras in i ett visst samhälle och blir en del av den sociala strukturen som gäller för det samhället. Vi sätter upp regler för nykomlingar som kommer och försäkrar oss då om att de idéer, regler och värderingar vi sedan tidigare utvecklat blir delade även av nykomlingarna. De intervjuade lämnade Bosnien och kom som nykomlingar⁴ till Sverige. Det är utifrån detta perspektiv som jag använder mig av teorin för att försöka förklara deras upplevelser och erfarenheter med mötet av det svenska samhället. Chase framhåller vidare att vi ingår i många samhällen under vårt liv, alla med sin egen sociala interaktion, samarbete och kultur. Kultur skapas över tid genom symbolisk interaktion och alla samhällen har en kultur som är ett resultat av gruppens konsensus: överenskommelser, delad förståelse, delat språk, delade kunskaper och regler. Jag använder mig av symbolisk interaktionistisk teori i diskussionen kring de intervjuades delaktighet i det svenska samhället och deras medverkan i skapandet av nya kulturella mönster i Sverige.

---

⁴ Jag har i vissa delar av texten valt att använda begreppet *nykomlingar*. Begreppet nykomling relaterar till de intervjuades specifika problematik som nya i Sverige under 1990-talet.

Självet är ett centralt begrepp i teorin. Självet är ett socialt objekt som uppstår i interaktion med andra. Med socialt objekt menar Chase att vi kan se på oss själva objektivt och att vi kan agera mot oss själva som vi agerar mot andra. Självet innebär att individen kan vara aktiv i sin relation till omvärlden och att denne därmed är med och skapar det samhälle som han eller hon befinner sig i.

Som en motvikt till symbolisk interaktionism, som har sin utgångspunkt i att vi utvecklas i interaktion med andra, använder jag Anthony Giddens (1997), *Modernitet och självidentitet*. I boken poängterar Giddens hur moderniteten konfronterar individen med en komplex mångfald av val.

En av konsekvenserna av detta är att vi har möjlighet att göra individuella livsstilsval som berättar något om vår självidentitet. En livsstil definierar Giddens (1997:101) ”som en mer eller mindre integrerad uppsättning praktiker som en individ följer, inte bara för att tillfredsställa nyttobehov, utan därför att den ger en materiell inramning till en speciell berättelse om självidentiteten”. Självidentitet handlar enligt Giddens idag om reflexivitet, vi reflekterar över oss själva och väljer våra liv. Självidentitetens berättelse skapas, förändras och bevaras reflexivt i förhållande till ett socialt liv som snabbt förändras. Giddens nämner också det ödesdiga ögonblicket. Det är situationer där det krävs avgörande beslut som påverkar framtiden och dessa ögonblick inträffar ofta på grund av händelser som berör individens liv, vare sig denne vill det eller inte. Ödesdiga ögonblick är ofta ett avstamp för rekvalificering av självidentiteten som innebär att nya kunskaper tillkommer och läggs på de gamla. Eventuellt omvärderas delar av de gamla kunskaperna. I uppsatsen diskuterar jag resultatet av det ödesdiga ögonblick de intervjuade utsattes för när de var tvungna att lämna sitt land och hur ny kunskap lagts på gammal kunskap. Jag diskuterar också vilka möjligheter de intervjuade haft att göra egna livsstilsval i Sverige samt hur mötet med det svenska samhället har påverkat självidentiteten.

De ovan nämnda böckerna utgör grunden för de teoretiska resonemangen i uppsatsen. Förutom dessa böcker har jag också haft användning av Thomas Faist (2000), *The Volume and Dynamics of International Migration and Transnational Social Spaces* i min diskussion kring de intervjuades kulturella identitet. På grund av migration skapas med tiden transnationella sociala rum eller överskridande länkar i utrymmet mellan emigrations- och immigrationslandet. Dessa sociala rum kan vara ekonomiska, politiska och kulturella. De kulturella innebär att kulturella element från de båda länderna blandas och nya synkretiska identiteter utvecklas. Begreppet synkretiska identiteter har hjälpt mig att sätta ord och innehåll på de intervjuades upplevelser och erfarenheter av att blanda element från två kulturer.

Den svenska integrationspolitiken

Målet för svensk integrationspolitik sedan 1970-talet fram till idag har varit integration och inte assimilation. Detta innebär att individer med annan etnisk tillhörighet ska kunna fungera och vara delaktiga i det svenska samhället och samtidigt ha sin etniska identitet kvar (Widgren, 1982:76). Fördelen med integration, som mål i slutprocessen, är att språk och kulturella särdrag finns kvar och det ses som en tillgång för samhället (Widgren, 1982:76). Den ökade mångfalden innebär stora möjligheter till utveckling av det svenska samhället (Integrationsverket, 2001:9).

Syftet med den svenska integrationspolitiken är att Sverige ska utvecklas till ett samhälle med etnisk och kulturell mångfald, vilket utgör grunden för den generella politikens utformning. Alla ska ha lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter, oavsett etnisk och kulturell bakgrund. Det är individen som ska integreras och samhället kan stödja individen genom att föra en politik som underlättar för honom eller henne att förverkliga sina mål i livet (Integrationsverket, 2001:9).

I Agenda för Integration och Mångfald (integrationsverket, 2001:17) redovisas de synsätt och strategier som Integrationsverket tillämpar i sitt arbete och vill utveckla i samverkan med andra aktörer. Denna agenda bör enligt Integrationsverket utgöra utgångspunkten för integrationspolitikens inriktning de närmaste åren. De områden man vill lyfta fram är:

- Stimulering av egenförsörjning som hävstång för integration.
- Ökat samarbete mellan strategiska aktörer i integrationsfrågor.
- Utvecklandet av introduktionen genom att sätta individen i fokus.
- Öppen dialog om hur hindren för såväl inträde som vidare avancemang på arbetsmarknaden snabbt ska minskas.
- Snabbare bedömningar av utlandsföddas utbildningar och yrkeskompetens.
- Systematiskt informationsarbete mot diskriminering och rasism genom samverkan mellan olika aktörer.

I min avslutande analys och diskussion under rubriken *Svensk integrationspolitik kontra de intervjuades upplevelser och erfarenheter* jämför jag politiska mål och praktik utifrån de intervjuades erfarenheter.

Redovisning och analys av intervjuerna

Intervjupersonerna

Sammanlagt har jag intervjuat fem personer med ursprung i Bosnien varav tre kvinnor och två män. Namnen är av konfidentiella skäl fingerade. Jag har av etiska skäl utlovat intervjupersonerna detta. Nedan följer en kort presentation av intervjupersonerna och hur jag kommit i kontakt med dem.

Sajma är 31 år och kom till Sverige 1993 tillsammans med sin man och sina två barn. Hon kommer från en liten stad i sydöstra Bosnien som idag inte längre tillhör Bosnien utan tillhör den Serbiska republiken. I Bosnien var hon sömmerska och bodde tillsammans med sin man och sina barn i ett stort hus som de delade med svågerns familj. De båda bröderna ägde huset. Sedan hon kom till Sverige har hon läst kurser inom Sfi (Svenska för invandrare) och praktiserat inom barnomsorgen. Idag är hon projektledare i ett projekt som hon själv har varit med om att skapa. Sajma bor idag med sin man och sina två barn i en hyreslägenhet i ett bostadsområde med etniskt blandad befolkning i Malmö. Jag kom i kontakt med Sajma via en väninna till mig, de har samarbetat i ett projekt.

Miro är 22 år och kom till Sverige 1993, tillsammans med sin mamma, pappa och bror. Han kommer från en liten stad som ligger mellan Kroatien, Montenegro och Bosnien. Där studerade han på gymnasiet. Familjen hade en villa och hans föräldrar är välutbildade och hade bra arbeten. I Sverige fortsatte han, efter att först ha gått förberedelseklass och sedan introduktionskurs för invandare, på gymnasiet. Idag läser han sociologi och balkankunskap på universitetet. Han bor i hyreslägenhet i ett bostadsområde med etniskt blandad befolkning i Malmö. Miro fick jag kontakt med via en lektor som undervisar på Slaviska institutionen.

Edina är 31 år och kom till Sverige 1993 tillsammans med sin dåvarande man och ett barn. Hon kommer från en liten stad i centrala Bosnien. I Bosnien arbetade hon som skinnkonstruktör och tillsammans med sin man och sitt barn delade hon på ett hus med sin svärmor. I Sverige har hon fött ett barn till och skiljt sig. Hon har läst kurser inom Sfi och Komvux. Efter Komvux blev hon erbjuden arbete i ett projekt som hon senare blev projektledare för. När hon slutade som projektledare startade hon eget företag inom hemtjänst. Idag arbetar hon som elevassistent. Edina bor i en hyresrätt relativt centralt i Malmö i ett bostadsområde med etniskt blandad befolkning. Jag fick kontakt med Edina via en tidigare kollega till mig som anlitat hennes företag.

Milan är 38 år och han kom ensam till Sverige 1993. Han kommer från en stad i nordöstra Bosnien där han bodde i ett hus. Han är byggnadsingenjör och arbetade i Bosnien som byggnadschef. I Sverige har han läst kurser inom Sfi och på folkhögskola, haft Arbis anställning⁵, delat ut tidningar och haft starta eget bidrag för att utveckla och starta företag. Idag driver han ett företag vars inriktning är tv och videoproduktion. Företaget anlitas mestadels av offentliga förvaltningar. Milan är gift med Senada som han träffade i Sverige (se nedan).

Senada är 44 år och kom till Sverige 1992 tillsammans med sin son. Hon kommer från en stad i norra Bosnien. Senada är journalist och i Bosnien arbetade hon som chefsredaktör. Hon bodde tillsammans med sin son i en lägenhet. I Sverige har hon läst kurser inom Sfi, gjort praktik, arbetat i projekt och startat företaget som idag drivs av hennes man Milan (se ovan). Idag arbetar hon som trainee inom en stadsdel med utveckling och drift av medborgarkontoret samt att sköta diariet. Tjänsten ingår i ett projekt som drivs av arbetsmarknadsavdelningen i Malmö kommun och arbetsförmedlingen. Hon bor tillsammans med Milan i en hyreslägenhet i ett homogent svenskt bostadsområde i Malmö. Jag fick kontakt med Milan och Senada via en företagsrådgivare i Malmö.

Uppbrottet

Efter Titos död 1980 började Jugoslavien falla sönder på grund av nationella motsättningar. Dessa motsättningar som hade hållits tillbaka av Tito kom nu upp till ytan och underblåstes av politiska ledare. Splittringen accelererade i början av 1990-talet och Bosnien-Hercegovina ställdes inför stora svårigheter. Där fanns en blandad befolkning av bosnjaker, serber och kroater och alla grupperna fruktade för sin framtid. I Bosniens första flerpartival 1990 röstade därför de flesta på det parti som företrädde den egna gruppens intressen. Den 15 oktober 1991 utropades Bosnien-Hercegovina till en självständig stat av delrepublikens parlament, som de serbiska företrädarna lämnat i protest. I månadsskiftet februari-mars 1992 hölls en folkomröstning om självständighet och den 6-7 april erkändes Bosnien-Hercegovina som en självständig stat av EG och USA. Som svar på självständighetsförklaringen utropade ledaren för Bosniens serber, ”Den serbiska republiken Bosnien och Hercegovina” och kriget bröt ut på allvar (Utrikespolitiska institutet, 2001:11-12).

---

⁵ Arbis står för Arbete istället för socialbidrag och är en arbetsmarknadsåtgärd som stadsdelarna i Malmö kommun har använt sig av. Man fick ha Arbis i max 11 månader.

Samtliga intervjuade fick lämna sina hem och utsattes därmed av vad Giddens (1997:137-139) kallar ödesdigra ögonblick. Det är ögonblick då individen måste kasta sig ut i något nytt och den ontologiska tryggheten; känslan av kontinuitet och ordning i händelser, försvinner. Så var fallet med de personer jag intervjuat då de fick lämna sina hem och bege sig ut på en resa. Senada berättar:

Jag flydde från min hemort under en natt. Jag packade ihop bara nödvändiga grejor/.../Jag hade en bekant i Sverige och hade hennes telefonnummer. När jag kom till Belgrad, jag flydde dit först, ringde jag henne och kom hit. Allt var dimmigt så jag fattade inget beslut att det ska vara Sverige eller något annat ställe, utan jag bara gick iväg för att rädda mitt liv och min son (Senada, 2002-03-10).

Ödesdigra ögonblick är viktiga händelser i individens liv och lämnar åt denne att reflektera över sin övergripande livsplanering. Dessa ögonblick, som vi senare kommer att se, markerar ofta ett avstamp för rekvalificering av självidentiteten. (Giddens, 1997:171).

I väntans tider

Samtliga intervjuade kom till Sverige under 1992-1993. De kom med färjan till Ystad och placerades på olika flyktingförläggningar runt om i Sverige. En av de intervjuade fick hjälp med att hitta en lägenhet i Malmö och bodde under väntetiden i lägenhet istället för flyktingförläggning. Samtliga intervjuade framhöll att de blev positivt bemötta vid ankomsten till Sverige och att de snabbt fick hjälp med ekonomiskt bistånd, boende och sjukvård:

I hela förläggningen hade vi allting, vi hade dagis, det fanns en hel station med läkare, sjuksköterskor. Där fanns allting, du behövde inte gå till stan. Vi gick till stan för att hämta pengar och handla. Vi bodde tre kilometer utanför stan. Det var bra att gå den vägen man fick lite kondition annars gör man ingen aktivitet (Sajma, 2002-04-16).

Även Senada och hennes son som inte bodde på förläggning fick snabbt hjälp:

Jag fick hjälp med lägenhet, med pengar med allt. Jag fick en kurator eftersom jag var i chocktillstånd så jag pratade med kurator, läkare. När jag sa att jag inte ville hamna på flyktingförläggning, jag hörde inte hemma där, dit kom folk med bara en nation. Jag ville inte bara umgås med muslimer eller serber, jag håller inte med den politiken som skedde, där nere på Balkan, jag ville umgås med alla. Jag är en internationell människa. Handläggaren uppskattade det och skickade mig inte till flyktinglägret/.../ Min son förlorade inget skolår, han startade på en gång. Han slutade fjärde klass i maj månad i Bosnien och fortsatte den femte klass på hösten här i Sverige (Senada, 2002-03-10).

Intervjupersonerna fick vänta mellan 10-18 månader på beslut på om de skulle få stanna i Sverige.

Den ständiga ovissheten om framtiden var mycket ansträngande:

Det jobbiga är det ständiga ovetandet, hade någon sagt till oss vänta där, ni kommer att få uppehållstillstånd eller åk hem, då hade det varit ärligare än att sitta där i 10-11 månader och varje dag hålla på och bli mer och mer galen av själva ovetandet. Jag tycker hela det här med praktikgrejen som man måste genomgå efteråt, man måste jobba med praktik för att få intyg för att kunna söka något jobb, det kan man göra under tiden man väntar på uppehållstillstånd. Man kan använda folk till att praktisera för de är beredda att sätta igång och söka jobb direkt efter de har fått arbetstillstånd (Miro 2002-04-16).

Väntetiden beskrivs som en passiv väntan där de hade det ena benet i Sverige och det andra i Bosnien. Flyktingmottagandet upplevdes som ”stackars lilla invandrare, vi tar hand om dig. Du behöver inte göra någonting” (Edina, 2002-04-15) och flera av de intervjuade kände frustration kring detta. När det gällde sysselsättning för vuxna fanns ingenting, förutom möjligheten att studera svenska om man bad om det:

Vi önskade oss att lära språket under tiden. Vi fick en buss som körde oss till skolan och lämnade oss tillbaka. Det var jättemånga som var intresserade, då kan vi klara oss, vi fattade inte varför vi skulle ha tolk med oss hela tiden (Sajma, 2002-04-16).

Under väntetiden skilde sig interaktionen med det övriga samhället mellan dels de som bodde på förläggning och dels Senada som bodde i egen lägenhet och Miro som simmade i en svensk simklubb. Även om det fanns likheter med de andra personerna när det gäller den ovissa väntan och brist sysselsättning så rörde sig både Senada och Miro på ett annat sätt än de övriga intervjupersonerna i det svenska samhället. Senada menar att hon genom att bo i egen lägenhet bättre kunde välja med vilka hon ville kommunicera och interagera. Även om framtiden var oviss så cirklade inte allt kring det som varit:

Mina landsmän gick omkring och gjorde ingenting då. De bara pratade om kriget. De bodde tillsammans på lägret och det var ”en naturlig situation” att ”belasta” sig med eviga diskussioner om politik, om kriget, det gamla goda livet. Man hade inga tankar om framtiden. Det var en påfrestande situation för hela familjer, barnen, som hade redan upplevt nog. För mig gick det lite annorlunda. Jag bodde i en etta med min son, jag träffade folk som jag ville träffa och prata med om allt möjligt, trots att man inte ibland orkade göra det. Det verkar t.ex. löjligt att prata om filosofi, böcker, filmer... i en situation där man inte vet vad skall hända i framtiden. Men ändå försökte jag göra det och inte jämt diskutera om kriget/.../ Så jag kunde påverka på mitt liv själv när gäller den biten, och undvika meningslösa diskussion om politiken, kriget, Balkan (Senada 2002-03-10).

Senada upplevde även om framtiden var oviss att hon kunde påverka sitt liv och med vilka hon skulle interagera. Flyktingförläggningen upplevdes av dem som bodde där som ett eget samhälle och kontakten med det övriga samhället var begränsat. Den mesta kontakten de hade med svenskar och det svenska samhället var genom dem som arbetade på förläggningen, med myndighetspersoner och när de åkte till stan.

Avslutningsvis kan jag konstatera att samtliga intervjupersoner upplevde att de blev väl omhändertagna under väntetiden och att omhändertagandet var både positivt och negativt. Positivt i den bemärkelsen att de fick hjälp med det mest akuta på en gång. Negativt för att omhändertagandet ledde till en passivitet. Ovissheten om framtiden var också frustrerande för dem alla. Senadas val att inte bo på flyktingförläggning utan i egen lägenhet och hennes flyktinghandläggares möjliggörande av detta gav henne tillfälle att, som hon upplevde det, påverka sitt eget liv och kommunicera i vidare

banor. Vi ingår vi i många samhällen under vårt liv och alla har sin egen sociala interaktion och kultur (Chase, 2001:181) och de som bodde på förläggning var under den perioden av sitt liv framförallt hänvisade till varandra och det samhället som skapades där.

Efter uppehållstillståndet

Samtliga mina intervjupersoner fick uppehållstillstånd i slutet av 1993 respektive under 1994. De som bodde på flyktingförläggning blev tilldelade en kommun där de skulle bosätta sig, det blev även Edina men hennes svåger hjälpte henne att ordna en lägenhet i Malmö. Bostad, ekonomiskt bistånd och barnomsorg var ordnat när de anlände till sin nya bostadsort:

Vi fick adress och kommun som Malmö, dit ska vi resa och få en lägenhet och allting/.../Allting var ju fixat, redan bokad när vi kom till Malmö, det var gula minibussar som körde familj efter familj. Efter en eller två dagar fick vi ett brev från socialförvaltningen där tid var bokad med assistenten, tolk var med. Så hur ska vi ta oss dit, vi hade grannar som redan var bosatta och som kände till hur man går till socialförvaltningen. Där fick vi träffa vår assistent och en tolk och de berättade för oss, hur det ska gå till, att ni får pengar till maten, till hyran, till barnen och sen ska ni på utbildning och det var den första Sfi. Tillsyn var ordnat för barnen och det ville jag för jag ville gå till skolan (Sajma 2002-04-16).

Senada och Edina som själva valde kommun och själva hittade lägenhet fick också direkt hjälp med ekonomiskt bistånd. Miro's familj som blev tilldelade en kommun visste inte att man kunde välja bostadsort:

Vi fick Malmö och invandrarverket ordnade en bostad här där jag fortfarande bor. Men man kunde inte så mycket om lagar och då uppfattade man att folk från invandrarverket, när jag tänker på det idag så var de faktiskt lite taskiga också, alltså de som jobbade på Statens invandrarverk i Gnosjö. De utnyttjade att vi inte kände till lagar för att det var kanske någon som inte ville bo i Umeå eller Luleå men fick det ändå. Man visste inte att man är fri att bo var man vill när man får uppehållstillstånd i Sverige (Miro, 2002-04-16).

Även tiden direkt efter uppehållstillståndet kännetecknades av ett omhändertagande. Nu handlade det om för dem som bott på förläggning att bostadsort, bostad, ekonomiskt bistånd och barnomsorg var ordnat utanför förläggningen. Edina fick också ett "färdigt erbjudande" men valde att ordna bostad själv och Senada hade redan en bostad. Allt hade varit ordnat för de intervjuade, ända sedan de steg i land i Ystad. Frågan är hur stora möjligheter de har haft att göra det Giddens (1997:101) kallar livsstilsval. Senada är den av de intervjuade som redan från början har gjort egna val och hennes handläggare har möjliggjort detta. Enligt Miro kände sig många lurade, då de inte blivit informerade om att man var fri att välja bostadsort efter att uppehållstillstånd beviljats.

Integrationsprocessen

Under denna rubrik beskriver jag integrationsprocessen för fyra av de intervjuade. Dessa personer var vuxna när de kom till Sverige och har haft relativt likartade upplevelser och erfarenheter. Miro som är yngre än de övriga har gått igenom en annan integrationsprocess. Miro flyttade med sin familj till Malmö i maj månad. Han gick först i en förberedelseklass under sommaren för att därefter börja på en introduktionskurs för invandrare under ett år som förberedelse inför gymnasiestudier. Efter gymnasiestudierna påbörjade han studier på universitet och där studerar han idag.

Språket

Det första steget i integrationsprocessen var Sfi (Svenska för invandrare) för samtliga fyra personer. Alla var överens om att lära sig det svenska språket är ett måste för att överhuvudtaget ha en chans i det svenska samhället. Sajma berättar:

Den dagen kommer jag aldrig att glömma, när vi kom hem från socialförvaltningen, då satt jag och min man och våra barn, de lekte de fattade ingenting. Och det kändes jättetomt i hela själen. Vad gör vi nu? Nu har vi hamnat här. Då kom vi på att först och främst ska vi satsa på språket, vi måste lära oss, om vi vill komma någonstans och sätta igång våra liv igen. Man är tvungen att börja om från början (Sajma, 2002-04-16).

Språket är också viktigt för ens egen självkänsla och för självförtroendet. Edina beskriver hur det kändes när hon inte förstod språket:

Det är det första, när vi kom till Sverige så pratade de svenska och i Skövde var det många bosnier som stal och gjorde inbrott och det var fint väder och vi var ute på stan och sen när man går förbi och de skrattar och man kunde inte språket så upplevde jag att de skrattar åt mig. Jag grät och var ledsen. Man trodde att de trodde samma om alla och man vet inte vad de säger och så skrattar de (Edina 2002-04-15).

Enligt symbolisk interaktionistisk teori socialiseras vi in i ett visst samhälle och blir en del av det samhället bland annat med hjälp av språket. Samhället är beroende av symboler och språket är grunden för alla symboler. Genom symboler delar vi på idéer och värderingar. För att försäkra oss om att nykomlingar ska förstå och dela våra sedan tidigare utvecklade idéer och värderingar sätter vi upp regler som de ska följa (Chase, 2001:62-63). Sfi-undervisningens mål är att ge vuxna nyanlända invandrare språkkunskaper i det svenska språket och kunskaper om det svenska samhället (Hedman och Eklund, 1998:124) och den första regeln i Sverige var för de intervjuade att påbörja Sfi studier. Bland de intervjuade fanns många åsikter och olika erfarenheter av Sfi-undervisningen.

Den starkaste och mest uttryckta åsikten var att den skulle anpassas mer till individuella behov, det skulle påskynda integrationen för många:

Ett färskt exempel är min väninna som är utbildad producent som har fått 160 poäng som motsvarar svensk utbildning. Hon gick på Sfi för ett år sedan tillsammans med de som hade grundskola, bara hon och en elev till klarade Sfi, alla andra stannade och kunde inte lära sig ordentligt språket. Hon började för två månader sedan på Folkuniversitetet, hon säger att hon nu läser grammatik som hon skulle läst på Sfi (Senada 2002-03-10).

Praktik

Efter Sfi var nästa steg praktik för två av de intervjuade. Edina blev direkt efter komvux erbjuden en projektanställning och behövde därmed inte praktisera och Milan blev direkt efter sina folkhögskolestudier erbjuden en Arbis anställning. Det var svårt för de två andra intervjuade att hitta arbete. Praktik motiverades med att de genom praktiken kunde lära sig mer svenska och få en uppfattning om hur svenskt arbetsliv fungerar och på så sätt öka sina möjligheter att finna arbete. Ingen av dem inom den bransch de hade erfarenhet av från Bosnien. Anledningen till detta var att de antingen ville byta bransch och göra någonting annat eller att det var omöjligt att finna praktik inom det tidigare yrkesområdet. Sverige var inne i en lågkonjunktur och intervjupersonerna fick gå ut på praktikplatser i olika omgångar men de förväntningar de hade om att praktikplatserna skulle leda dem vidare infriades inte:

Jag ville komma in i samhället och hittade själv praktikplatser. Och hela tiden var det tomma löften samt mina förväntningar att jag träffar någon svensk som ska rekommendera mig till något jobb. Jag var verkligen trött på de eviga praktikplatser och att vara på marginalen i detta samhälle (Senada, 2002-03-10).

A-kassa

Under de 3-4 år som det tog för de intervjuade att gå igenom Sfi, Komvux, folkhögskola och praktik levde de på studielån eller socialbidrag. Att leva på socialbidrag upplevdes som att man snyltar på Sverige. Ett sätt att komma ifrån socialbidraget och känna att man arbetar och försörjer sig var att via Arbis få en projektanställning. Sajma förklarar hur det gick till:

När man tillhör Fosie stadsdel, fanns någonting som kallas Gefas, man tar in socialbidragstagare ger dem introduktion i 6 månader + 5 och sedan har man A-kassa ersättning och går inte längre på socialbidrag. Jag tänkte att jag går dit och anmäler mig, jag fick göra en intervju och där fick jag berätta konkret, jag sa som det var att jag vill jobba med barn- och ungdomar (Sajma, 2002-04-16).

Att få en arbetsmarknadsåtgärd och genom den bli berättigad till A-kassa kändes enligt flera av de intervjuade som ett lyft.

Ekonomiskt var det ingen större skillnad mellan socialbidrag och A-kassa, men A-kassa kommunicerade en annan status och värdighet än vad socialbidrag gjorde:

Efter ett år blev jag arbetslös igen men fick den minsta A-kassa. Jag blev glad för att jag lämnade socialen. A-kassa betydde mycket för mig i början, det handlade inte om pengar utan det var frågan hur man "försörjer sig". Man har lite annorlunda status i samhället med A-kassa, trots att man lever på marginalen när det gäller pengar. Snart tröttnar man på den "inkomsten" och vill ha ett riktigt jobb igen (Senada, 2002-03-10).

Projekt eller starta eget bidrag

Arbete handlade för samtliga intervjuade mestadels om starta eget bidrag⁶ med vars hjälp de förväntades utveckla en företagsidé och starta företag, Arbis eller arbete som anställd i ett projekt. Edina som både startat företag och arbetat i projekt förklarar hur det gick till när hon blev erbjuden projektanställning:

De hade ett projekt, starta eget typ. De hjälpte folk att starta eget och jag var lite intresserad men jag var inte säker på vad jag ville. En dag frågade de mig om jag ville jobba där, projektanställd. Jag tänkte, tror ni att jag klarar det här, jag har bara gått tre terminer på komvux. Jag har inte skrivit mycket. Ja, du är väldigt aktiv och så fick jag jobba där på starta eget som handläggare. 1998 i augusti fick jag arbete som projektledare, eftersom jag visat mig duktig. Vi skulle bygga upp en ideell förening, den skulle fungera som en träffpunkt för långtidsarbetslösa och för barn och ungdomar som inte har någon sysselsättning och som inte har råd att betala för någon aktivitet (Edina, 2002-04-15).

Den integrationsprocess som de intervjuade har gått igenom i Sverige är, Sfi, Komvux, folkhögskola, praktik, projektanställning eller starta eget bidrag och sedan start av företag. Samtliga hade med sig arbetslivserfarenheter från Bosnien. Erfarenheter som de inte direkt har kunnat använda sig av i Sverige. Milan som var byggnadschef i Bosnien berättar om sitt första besök på arbetsförmedlingen:

När vi hörde att alla från Bosnien ska få uppehållstillstånd började jag lära mig språket och började fundera på vad jag ska göra i framtiden. När jag var första gången på AF, det var innan jag fått uppehållstillståndet, det organiserat på något sätt, de visade oss vad betyder AF. Jag frågade om byggbranschen. Den kvinnan som jobbade där sa till mig att det är lite svår situation i byggbranschen, det är bra om du tänker på något annat (Milan, 2002-03-10).

Idag arbetar Edina som elevassistent, Senada som trainee inom en stadsdel, Milan som egen företagare och Sajma som projektledare. Det tog de intervjuade mellan 6-8 år från det att de kom till Sverige att arbeta med det de gör idag. AMS konstaterade i en studie 1994 ((Lundh och Ohlsson, 1999:119) att endast sex procent av ett urval flyktingar som anlönt 1991 hade något slags arbete efter tre år. En del fann sysselsättning i verksamheter som finansierats av offentliga medel. Många etablerade sig som egna företagare och andra kom att arbeta på en mer eller mindre svart marknad.

Detta kan ses som ett resultat av det ekonomiska läget och att antalet asylsökande ökade starkt 1992 mestadels på grund av kriget i Jugoslavien. Som Lundh och Ohlsson påpekar finns det förklaringar till varför de intervjuade fått gå den vägen de gått, mycket beror på den lågkonjunktur Sverige befann sig i under början av 1990-talet. Dock frestas jag av tanken att det också handlar om en socialiseringsprocess. Som tidigare nämnts framhåller Chase (2001:62-63) att vi sätter upp regler för att försäkra oss om att nykomlingar ska förstå och dela våra sedan tidigare utvecklade idéer, värderingar och normer. De intervjuade hade lämnat ett socialt system i hemlandet och kommit till ett nytt land med nya normer och värderingar. Integrationsprocess har varit relativt likartad för dem alla och det väcker hos mig en undran om de intervjuade genom denna väg skulle socialiseras in i det svenska samhället? Var det ett sätt för samhället att försäkra sig om att de intervjuade lärde sig ”rätt” saker? En annan fråga som infinner sig är, vilken möjlighet hade de intervjuade att göra egna livsstilsval tiden efter uppehållstillståndet och vilken arbetsmarknad etablerade de sig på? Dessa frågor utvecklar jag i min avslutande analys och diskussion under rubrikerna *Möjlighet till livsstilsval* och *En skapad arbetsmarknad*.

Att vara en del av det svenska samhället

Svensk integrationspolitik handlar om att låta den etniska mångfald som finns i samhället existera. De integrationspolitiska målen är att olika etniska grupper ska vara integrerade i det svenska samhället men inte nödvändigtvis assimilerade i den svenska majoritetskulturen (Liedholm och Lindberg 1998:11). Detta innebär att man har rätt att behålla sin egen kultur och språk och att alla ska ha lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter, oavsett etnisk och kulturell bakgrund. Integration handlade för de intervjuade om möten och diskussioner över en kopp kaffe, på gården, ute i samhället. Det handlade också om ömsesidighet, ”jag måste integreras och du måste integrera mig” (Miro, 2002-04-16) och om att vara integrerad i sin egen grupp för att tillsammans sedan integrera sig i ett större sammanhang. Vidare handlade det om att gå till ett arbete, träffa svenskar, lära sig språket och känna sig delaktig i samhället. Det handlade också om kunskap och information om varandra och att vi alla ska betraktas som individer och att man som nykomling måste fråga sig själv: ”vill jag bli integrerad” (Senada, 2002-03-10). Att integration är viktigt var samtliga överens om, de är alla själva aktiva i det svenska samhället genom de projekt de arbetar i, genom universitetet, genom att arbeta som elevassistent och genom att ha eget företag. Samtliga hade

---

⁶ Starta eget bidrag är ett statligt bidrag som personer som vill starta eget företag kan ansöka om via arbetsförmedlingen. Bidraget ges under en begränsad tid och ger en inkomst som motsvarar ens A-kassanivån .

vänner från olika etniska grupper, däribland svenskar. Men samtliga nämnde att det finns landsmän ”som är förvirrade, som är instängda i sina små borgar med sina parabolantennor”

(Miro, 2002-04-16).

Några av de intervjuade nämnde också att det finns fördomar och okunskap mellan svenskar och invandrare och mellan invandrargrupper. Senada beskriver det som att ”det är också problemet, många invandrare har fördomar. Mycket fördomar gäller på båda sidor och okunskap” (Senada, 2002-03-10). Samtliga menade att för att integrationen ska lyckas krävs att alla är med och att integration är ett gemensamt ansvar:

Integration måste vi göra alla tillsammans, oavsett vem man är, varifrån man kommer, svenskar. Alla tillsammans, det går ju inte, nu ska vi ta den gruppen som kom precis just nu, nu ska de integrera sig, det går ju inte. Då är integration omöjlig. Alla måste ha samma mål. Jag ensam eller du ensam kommer ingenstans (Sajma, 2002-04-16).

Några av de intervjuade tyckte att det svenska samhället är öppet för dig som nykomling och att man får hjälp om man frågar och önskar. Som Sajma uttrycker det:

Hela samhället i Sverige sträcker dig handen, till dig som en individ. Så länge du vill ta den handen då får du, så länge du inte vill så är det ingen som sträcker handen till dig. Det är upp till dig om du vill, vill du inte så är det ingen som tvingar dig (Sajma, 2002-04-16).

Samtliga intervjuade har beslutat sig för att stanna i Sverige och de *kände sig som en del av det svenska samhället*. Två av dem *kände sig också som svenskar*. Miro som kom hit som 14 åring berättar:

Jag är svensk medborgare och första gången jag kände mig svensk var, jag simmade för landslaget, då när tjocka svenska farbröder i kostym kom fram och hälsade på mig när jag tog en tävling eller någonting sådant. Det var först då man kände sig av värde, folk tittade så nihilistiskt på en och ser en av värde. Nu är jag stolt innehavare av svenskt medborgarskap, jag vet att Sverige har gett mig mer än vad mitt land har gett mig. Jag ser Sverige som mitt nya hemland. (Så du är en del av Sverige?) Ja, vare sig folk vill eller inte. Jag har inte haft tillfälle att bygga upp samhället men jag kommer att ha tillfälle och jag kommer att ta det tillfället (Miro, 2002-04-16).

Integration handlar om att människor med annan etnisk bakgrund än den svenska ska kunna vara delaktiga i det svenska samhället på lika villkor som gäller för majoritetsbefolkningen. För att detta ska komma till stånd krävs interaktion och för att interaktion mellan individer ska komma till stånd krävs att man blir sedd som en individ. Interaktion innebär att aktörer räknar med varandra, kommunicerar och tolkar varandra (Chase, 2001:150). Genom detta ser de varandra som individer. Att bli sedd som individ var viktigt för samtliga intervjuade personer. Något som de upplevde att de inte alltid blivit. Som Senda beskriver det:

Myndigheter och tjänstemän sätter oss i samma kod, man ska titta på mig som individ. Det är samma sak med Sfi, de sätter alla oss i samma klass eller handläggare på socialen eller arbetsförmedlingen betraktar oss likadant, men de glömmar faktiskt att vi är individer, har olika behov, personligheter,

kunskaper. Gör en individuell handlingsplan på arbetsförmedlingen och socialen och utgå från våra behov och kunskaper (Senada, 2002-03-10).

Som tidigare nämnts kände samtliga intervjuade sig delaktiga i det svenska samhället. De var beredda att och ville bidra med sitt ”strå” till det svenska samhället. Utgångspunkten för det symbolisk interaktionistiska synsättet är att samhället är individer som interagerar. Vidare poängteras att där interaktionen görs enkel eller fungerar där kommer samhället att fortsätta existera och utan interaktion upphör samhället att existera (Chase, 2001:180-182). Integration kan kopplas till interaktion, om vi ska uppnå ett samhälle där alla behandlas lika oavsett ursprung och bakgrund räcker det inte med politiska mål utan det krävs att vi som individer interagerar med varandra över de etniska gränserna i hela det svenska samhället. En fråga som jag frågat mig under skrivandet av uppsatsen är, inom vilka delar av det svenska samhället är de intervjuade delaktiga i? Denna fråga utvecklar jag i min avslutande diskussion under rubriken *Delaktighet i det svenska samhället*.

Två kulturer

Samtliga intervjuade har tvingats att reflektera över sig själva och sin identitet. De har fått omvärdera sin kunskap och ny kunskap har tillkommit. Detta är vad Giddens (1997:137-139) kallar rekvalificering av självidentiteten och enligt honom är ödesdigra ögonblick ofta en avstamp för rekvalificering av självidentiteten. De intervjuade har kommit till ett nytt land, lärt sig ett nytt språk och börjat på nytt i arbetslivet. Nya kunskaper har tillkommit som lagts på de gamla och eventuellt har delar av de gamla kunskaperna omvärderats. Flera av de intervjuade talade om att de är förankrade både i Sverige och i Bosnien, att de tar det bästa ur två kulturer:

Jag tar det bästa från min egen kultur och tradition och från det svenska. Det är det som jag och min familj gör och det fungerar jättebra. Min matlagning har aldrig varit så rik som den är nu, när man kombinerar. Bara när det gäller mat, snacka inte om något annat, så mycket man har att kombinera; inredningar, utemiljö, jobbet, utbildningar. Det är bara att acceptera, det är jättemycket och det fungerar jättebra. Alltså att man firar olika helger, varför kan jag inte ha våfflor på våffeldagen, det är inget onaturligt i detta (Sajma, 2002-04-16).

Det förefaller som att de intervjuade över tid har utvecklat vad Faist (2000:235) kallar synkretiska identiteter dvs. kulturella element har blandats från båda kulturerna. Som Miro beskriver det:

Jag ser mig som en nybliven svensk, jag är integrerad och jag vill integreras ännu mer men bara för det vill jag inte glömma mina rötter, jag vill inte glömma var jag kommer ifrån och jag låter ingen spotta på tretton år av mitt liv. Det är en knepig situation men det går an (Miro, 2002-04-16).

Självidentitet är enligt Giddens (1997: 66-68) något som rutinmässigt skapas och bevaras genom reflexiva handlingar. Samtliga intervjupersoner har sedan de kommit till Sverige tvingats att reflektera över sig själva och sin biografi. Det ödesdigra ögonblicket de blev utsatta för har lett till att de genomgått en såväl yttre som inre resa som påverkat deras liv.

De har fått rekvalificera sin egen livsbiografi och har idag med sig element från två kulturer i bagaget. Som Edina uttrycker det:

Man kan inte glömma när man är äldre, man måste ha en identitet. Om du själv inte vet vem du är så kan inte andra respektera och ta dig på allvar. Så jag skäms inte för det jag är. Jag skäms inte heller för att många bosnier säger att du har blivit svensk. Det bryr jag mig inte om, det är många avundsjuka för vad man än gör. Istället för att hjälpas åt. Du vet jag var på en föreläsning där sa en kvinna att människor har fötter och kan förflytta sig och varför fråga en människa varifrån kommer du, utan fråga vart är du på väg, kanske går vi samma väg så blir det lättare (Edina, 2002-04-15).

Avslutande analys och diskussion

Möjlighet till livsstilsval

Giddens (1997:101) framhåller att moderniteten konfronterar individen med en mångfald val. En av konsekvenserna av detta är att vi har möjlighet att göra livsstilsval som berättar något om vår självidentitet. För mig förefaller det som att de intervjuade de första 6-8 åren i Sverige var begränsade i sina möjligheter att göra egna livsstilsval. Det tog 6-8 år för dem att gå igenom "introduktionsprocessen"; väntan på uppehållstillstånd, Sfi, Komvux, folkhögskola, praktik projektanställning och starta eget utbildning. Från det att de steg i land i Ystad var bostad, pengar och barnomsorg ordnat. Tiden på flyktingförläggningen kännetecknades av en passiv väntan och ett omhändertagande. Tiden efter uppehållstillståndet kännetecknades också av ett omhändertagande, allt var ordnat och vägen utstakad. Att allt var ordnat upplevdes i och för sig den första tiden som skönt mot bakgrund av allt de gått igenom. Men ingen av de intervjuade var van vid att bara sitta och ta emot. De var handlingskraftiga individer som levt ett aktivt liv innan de kom till Sverige. Det visade inte minst Senada genom att från början vara tydlig med vad hon ville och genom att till viss del också lyckas genomföra sina föresatser. Men även hon fick liksom de andra intervjuade anpassa sig och följa den utstakade vägen. Detta gällde även Miro som fick gå en annan men dock en förutbestämd väg. De blev alla tilldelade en speciell livsstil. Livsstilar berättar något om individens självidentitet (Giddens, 1997:101). Att inte få välja livsstil utan bli tilldelad en kan påverka både den enskildes självbild och hur andra ser på honom eller henne. Individens möjlighet att skapa sig en egen berättelse om sig själv blir begränsad. Enligt min bedömning handlar den utstakade vägen förutom att det var lågkonjunktur också om en medveten socialiseringsprocess. Genom den utstakade vägen socialiserades de intervjuade med samhällets hjälp in i de svenska sociala systemen (värderingar, regler och normer). Deras berättelse om självidentitet omformulerades därmed delvis av samhället.

Sammanfattningsvis kan jag konstatera att lågkonjunkturen, flyktingmottagandes upplägg och integrationsprocessen tiden efter uppehållstillståndet begränsade de intervjuades handlingsutrymme och därmed deras val av livsstil under deras 6-8 första år i Sverige.

En skapad arbetsmarknad

De arbeten som de intervjuade till största del haft i Sverige har handlat om arbeten i projekt eller starta eget bidrag. Att tjäna egna pengar och inte vara beroende av socialbidrag gav tillbaka den egna friheten och möjligheten att bestämma över sitt eget liv. De verksamheter som de befunnit sig i har varit finansierade av offentliga medel, t ex projekt där stadsdelsförvaltningar och andra offentliga myndigheter var finansiärer. Detta väljer jag att kalla en skapad del av den offentliga arbetsmarknaden. Med skapad menar jag att det är en konstruerad arbetsmarknad inom en del av den offentliga arbetsmarknaden. Konstruerad därför att dessa arbeten varken ger kontinuitet eller någon säker inkomstkälla över tid och för att de skapas för att fylla ett visst behov under en viss tid men sällan ger de anställda trygghet för en längre tid. Det är den typen av projekt som de intervjuade arbetat i och det är den delen av arbetsmarknaden de mestadels befunnit sig i. Den skapade arbetsmarknaden ska inte underskattas speciellt som den ger deltagarna en känsla av att ha ett värde och tjäna egna pengar. Men den skapade arbetsmarknaden är en begränsad del av den offentliga arbetsmarknaden och den innehåller vissa typer av arbeten, t ex anställd i ett projekt, starta eget utbildning och Arbis. Att vara hänvisad till denna arbetsmarknad begränsar individens möjligheter till arbetsval och som jag konstaterat under rubriken, *Möjlighet till livsstilsval* har de intervjuades möjligheter varit begränsade vad gäller bland annat val av arbetskarriär. Att vara hänvisad till den skapade arbetsmarknaden har också som jag ser det begränsat var i det svenska samhället de intervjuade är med och interagerar.

Delaktighet i det svenska samhället

Mycket av kontakten med det svenska samhället har för de intervjuade varit kontakter med offentliga myndigheter och verksamheter. I flyktingförläggningen var det personalen, invandrarverket och polisen, sedan var det socialförvaltningen, Sfi-utbildningen, Komvux och arbetsförmedlingen. Praktiken de gjorde skedde inom offentliga verksamheter och projekten de arbetade i var offentligt finansierade. Samtliga kände sig delaktiga i det svenska samhället och de

kände sig också som *en del av Sverige*. Flera av dem tyckte att det svenska samhället sträcker ut handen till nykomlingar. Under min analys av de intervjuades upplevelser och erfarenheter har jag hela tiden brottats med frågan, vilket samhälle är de delaktiga i? Vilket samhälle är det som sträcker ut handen? Jag tolkar det som att de intervjuade till stor del haft kontakt med och befunnit sig i en viss del av det offentliga Sverige och det är denna del av samhället som sträcker ut sin hand.

Enligt Chase (2001:171-172) karaktäriseras samhället av samarbete. När individer interagerar och samarbetar skapar de ett samhälle. De intervjuade har kommit i kontakt med del av det svenska samhället. Är de med och utvecklar detta samhälle? Mycket av deras kontakter med det svenska samhället har handlat om myndighetskontakter. För att samarbete ska ske måste det bland annat finnas ett ömsesidigt rollövertagande, en definition av båda parter som objekt och utveckling av mål i interaktion (Chase 2001:172) Myndigheters mål, riktlinjer och regler bestäms på en annan nivå än den individuella och det är svårt att som enskild individ att påverka dessa. Visst kan man påverka och utveckla på en viss nivå men i det stora hela är man som individ hänvisad till de regler och riktlinjer som redan är fastställda. Som jag ser det har de intervjuade haft små möjligheter att vara med och samarbeta i och utveckla den delen av det svenska samhället de befunnit sig i. Den del av det svenska samhället som de till viss del har kunnat vara med att utveckla är den skapade arbetsmarknaden.

Sammanfattningsvis kan jag konstatera att de intervjuades kontakter med och delaktighet i det svenska samhället har varit begränsade till vissa delar av det svenska samhället; offentliga myndigheter och verksamheter samt en skapad arbetsmarknad. Det samhälle som de kunnat vara med att samarbeta i och utveckla är en begränsad del av det svenska samhället.

Etnisk integration

Etnisk integration handlar om att människor oavsett etnisk bakgrund ska kunna vara delaktiga i det svenska samhället på samma villkor som gäller för majoritetsbefolkningen. ”Samhället ska också stödja individens rätt att vara olik genom att underlätta en integrering av gamla och nya livsmönster och livsstilar på det sätt individen själv önskar” (Kulturdepartementet, 2000:18). Jag har tidigare konstaterat att de intervjuades möjligheter att göra egna livsstilsval har varit begränsade. Jag har också konstaterat att deras möjligheter att vara med om att utveckla det svenska samhället varit begränsade till vissa områden. Samtidigt är Sverige i högsta grad ett mångkulturellt land (Integrationsverket, 2001:9). Med ett mångkulturellt land menas att det i Sverige bor individer och

grupper med olika etnisk bakgrund. Att komma som nykomlingar med annan etnisk bakgrund än majoritetsbefolkningens innebär automatiskt för de intervjuade att de blev en del av det mångkulturella Sverige. Hur många svenskar har behövt reflektera över integration och att Sverige är mångkulturellt? Är majoriteten av svenskarna i praktiken medvetna om att Sverige är mångkulturellt? I praktiken menar jag, har de upplevelser och erfarenheter av det? Eller är Sverige endast mångkulturellt för vissa personer och inom vissa områden, t ex vissa bostadsområden eller vissa delar av arbetsmarknaden. Även om det inte går att generalisera utifrån fem intervjupersoner så tycker jag mig utifrån intervjupersonernas berättelser kunna urskilja en skiljelinje mellan ett homogent Sverige och ett mångkulturellt Sverige. Var denna skiljelinje exakt går kan jag inte med denna uppsats svara på men det som har blivit tydligt är att de intervjuade har kommit i kontakt med eller fått tillträde till endast vissa delar av det svenska samhället. Sverige består även av andra delar, t ex andra delar av den offentliga arbetsmarknaden än den de kommit i kontakt med, privata företag, radhus och villaområden, helsvenska skolor. De intervjuade har kommit i kontakt med en specifik del av Sverige. Om de inte får tillträde till eller själva inte vill komma in till de andra delarna så kan de inte vara delaktiga i det svenska samhället på samma villkor som gäller för majoritetsbefolkningen och då skapas inte i framtiden heller ett etniskt integrerat Sverige.

Vem är svensk?

Enligt den symbolisk interaktionistiska teorin är självet ett centralt begrepp. Självet är ett socialt objekt som uppstår i interaktion med andra och gör att individen är aktiv i sin relation gentemot omvärlden. Hur jag ser och definierar mig själv beror på de sociala definitioner jag stöter på varje dag i mitt liv (Chase, 2001:73). Som tidigare nämnts har de intervjuade i Sverige fått göra både en yttre och inre resa. Hur de idag ser och definierar sig själva har bland annat att göra med deras ursprung och med deras nya erfarenheter och upplevelser i Sverige. Samtliga intervjuade kände sig definitivt *som en del av Sverige* och två kände sig också *som svenskar*. En fråga som jag ställt mig är, Vem är svensk i Sverige idag? Jag ser de intervjuade som svenskar med kulturella element från två länder integrerade inom sig varav den bosniska kulturen är den mest dominerande för de flesta av dem. Erik Clark (2001:57-63) diskuterar i en artikel i *Stadskultur* tre olika utvecklingsmöjligheter vad gäller integration: *jämn smet, mosaik och arkipelagen*. Karakteristiskt för den jämna smeten är otydliga eller inga gränser mellan individer och grupper med olika etnisk bakgrund, en homogenitet över alla gränser. Mosaiken karakteriseras av en skarp och tydlig gräns mellan individer och grupper med olika etnisk bakgrund, en intern homogenitet inom de etniska grupperna. Arkipelagen slutligen består av öar med olika form, storlek och innehåll och gränserna mellan öarna är suddiga

och genomsläppliga. Den tillåter olikheter och slår broar mellan dem. Mina intervjupersoner tillhör, enligt min bedömning, dem som i överförd bemärkelse ser arkipelagen, skärgården med sina suddiga gränser som det eftertraktade, vilket gör Clarks uppmaning relevant:

Vi behöver odla respekt för människor som väljer att forma suddiga gränser till skydd för sin tillhörighet och identitet i en subkultur. Och vi behöver träna oss i att se på subkulturer, också de med etniska förtecken, som en del av det svenska samhället, och de människor som identifierar sig med dessa subkulturer, som svenskar (Clark, 2001:62).

Gemensam kultur

Enligt den symbolisk interaktionistiska teorin skapas kultur över tid genom symbolisk interaktion och alla samhällen har en kultur som är gruppens konsensus: överenskommelser, delad förståelse, delat språk, delade kunskaper och regler. Kultur bibehåller samhället som vilar på en bas av konsensus (Chase 2001:171-178). Genom sin delaktighet och integration i det svenska samhället är intervjupersonerna med sin bakgrund på väg att på sikt vara med och utveckla förändrade kulturella mönster i Sverige. Frågan är än en gång, var de är med att utveckla kulturella mönster? Man kan bara vara med att förändra och utveckla där man befinner sig och de intervjuade har utifrån vad som framkommit mestadels befunnit sig och verkat inom vissa delar av det svenska samhället. Ungefär en femtedel av Sveriges befolkning har utländsk bakgrund (Integrationsverket 2001:9). Min åsikt är att för att etnisk integration ska lyckas krävs att individen ska ha rätt att integrera gamla och nya livsmönster och livsstilar på det sätt denne själv önskar. Det krävs också att han eller hon med sin etniska bakgrund och valda livsstil tillåts att verka på alla områden och nivåer inom hela det svenska samhället.

Integrationspolitik kontra upplevelser och erfarenheter

Målet med den svenska integrationspolitiken är att alla ska ha lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter, oavsett etnisk och kulturell bakgrund. Samhället kan stödja individen genom att föra en politik som underlättar för honom eller henne att förverkliga sina mål i livet (Integrationsverket, 2001:9). Utifrån min analys av de intervjuades erfarenheter kan jag konstatera att samhället genom myndigheter och offentlig verksamhet har lyckats med att stödja dessa personer när det gäller försörjningsstöd, bostad, viss utbildning och hjälp med praktik, projekt och start av företag. Detta har skett under 1990-talet då integrationsmålen har varit svåra att nå på grund av lågkonjunktur, hög arbetslöshet och stor invandringsvåg. Men genom att de intervjuade från början var hänvisade till en introduktionsprocess som var relativt likartad för dem alla så anser jag man misslyckats med det politiska målet att skapa förutsättningar för förverkligande av *individuella* mål. Den likartade

introduktionsprocessen har också som jag ser det för de intervjuade inneburit att deras kontakter med och delaktighet i det svenska samhället begränsats till en viss del av det offentliga samhället. Utifrån de intervjuades erfarenheter ställer jag mig också frågan om inte mycket av integrationsarbetet i Sverige sker genom offentliga myndigheter och verksamheter. Jag är medveten om att det inte går att generalisera utifrån fem personers erfarenheter men frågan har väckts inom mig. Nästa fråga blir då, om så är fallet räcker det med att offentliga myndigheter och verksamheter arbetar med integration?

Den integrationspolitiska inriktningen är att integration är ömsesidigt vilket innebär att alla i samhället ska vara delaktiga och medansvariga i arbetet (Kulturdepartementet, 2000:18). Detta stämmer väl överens med de intervjuades upplevelser om vad integration handlar om. Integrationsarbetet måste genomsyra hela samhället och alla parter måste vara med om integration ska komma till stånd. I Agenda för Integration och Mångfald (Integrationsverket, 2001:18) framgår att man ska öka samarbetet mellan strategiska aktörer i integrationsfrågor. Med strategiska aktörer menar man: arbetslivets aktörer, statliga myndigheter, kommuner, frivilligorganisationer och kunskapssamhället dvs. högskolor, universitet m.m. Men jag anser att för att integrationsarbete ska lyckas måste det också ske en interaktion på individnivå. Politikens uppgift är att tillhandahålla politiska mål och strukturer för möjliggörandet av integrationsarbetet. De strategiska aktörerna är mycket viktiga men de enskilda individerna får inte glömmas bort, för som Chase (2001:181) framhåller är vissa samhällen små och andra är stora. De stora kan påverka de små och de små kan påverka de stora genom att förändra hur människor i det stora handlar och tänker. Kanske är det med bland annat en ökad integration på individnivå som ett etniskt integrerat Sverige sakta men säkert kommer att ta form.

Sammanfattningsvis kan jag konstatera att svensk integrationspolitik genom offentliga myndigheter och verksamheter lyckats med att stödja de intervjuade genom att ge dem försörjningsstöd, bostad, utbildning, praktik och en skapas arbetsmarknad. Däremot har man genom att erbjuda de intervjuade en färdig lösning delvis misslyckats med målet att stödja dem att förverkliga sina individuella mål och med att ge dem möjlighet att vara delaktiga i alla delar av det svenska samhället. Jag kan utifrån intervjupersonernas erfarenheter också utläsa att man har misslyckats med att sprida ansvaret för integrationsarbetet på flera aktörer. Något som man verkar vara medveten om och ska ta tag i enligt Agendan för Integration och Mångfald (2001:17).

Sammanfattning

Uppsatsen handlar om fem personer som kom från Bosnien till Sverige som flyktingar under åren 1992-1993. Syftet med uppsatsen är att försöka upptäcka och kartlägga dessa fem personers upplevelser och erfarenheter av mötet med det svenska samhället och att ur ett sociologiskt perspektiv försöka förklara deras upplevelser och erfarenheter. Syftet är också att jämföra den svenska integrationspolitikens mål och intentioner med de intervjuades erfarenheter. Tonvikten ligger på deras möte med flyktingmottagandet, arbetsmarknaden och utbildningssystemet.

Studiens resultat visar att de första åren från det att de intervjuade steg i land i Ystad kännetecknades av ett omhändertagande och som jag ser det en färdigutstakad väg. Tiden i väntan på svar om uppehållstillstånd innebar passivitet, ovisshet och ett omhändertagande. Första tiden efter beslut om uppehållstillstånd kännetecknades även den av ett omhändertagande genom att allt var ordnat. När de intervjuade installerat sig på sin bostadsort påbörjade fyra av de intervjuade en integrationsprocess med Sfi som ett första steg. Därefter innehöll integrationsprocessen Komvux eller folkhögskola, praktik, projektanställning eller start av företag med hjälp av starta eget bidrag. Den femte intervjupersonen började på förberedelsekurs, därefter introduktionskurs för invandrare och gick sedan vidare till gymnasiestudier.

Längs denna färdigutstakade väg ingick att ha relativt mycket myndighetskontakter eftersom intervjupersonerna var beroende av myndigheter och andra offentliga verksamheter för bostad, försörjning och arbete. Två frågor som har gått som en röd tråd genom hela uppsatsen är: Vilka egna möjligheter har de intervjuade haft till det Giddens (1997) kallar livsstilsval? Vilka delar av det svenska samhället har de varit delaktiga och interagerat i? Det jag konstaterar är att de intervjuades möjligheter att göra egna livsstilsval har på grund av lågkonjunktur och för att de varit hänvisade till en färdigutstakad väg varit begränsade de 6-8 första åren i Sverige. Detta har i sin tur begränsat i vilken del av samhället de befunnit sig i och varit delaktiga i. Samtidigt sägs det att Sverige är ett

mångkulturellt land och jag ställer i uppsatsen frågan, mångkulturellt för vem? Jag ställer också frågan, vem är svensk? och kommer fram till att jag ser de intervjuade som svenskar med kulturella element från två länder integrerade inom sig och att de i Sverige bör ses som svenskar. Till sist gör jag en jämförelse med de svenska integrationspolitiska målen och de intervjuades upplevelser och erfarenheter. Jag konstaterar att svensk integrationspolitik genom offentliga myndigheter och offentliga verksamheter lyckats med att stödja de intervjuade genom att ge dem den färdigutstakade vägen. Däremot har man genom att hänvisa de intervjuade till denna väg delvis misslyckats med målet att stödja dem att förverkliga sina individuella mål. Man har också utifrån de intervjuades erfarenheter misslyckats med att sprida ansvaret för integrationsarbetet på flera aktörer i samhället.

Fortsatt forskning

Många av dem som drevs på flykt av kriget i Bosnien flydde till länder som Tyskland, Sverige, Australien, Marocko och Dominikanska Republiken. Det skulle det vara intressant att studera personer som flytt från Bosnien till dessa länder under perioden 1992-1993 för att på sikt kunna göra en jämförande studie mellan de olika ländernas invandrar- och integrationspolitik. Frågor som kan ställas är: Vilka upplevelser och erfarenheter av mötet med det nya landet har personerna som flydde till dessa länder? Hur har dessa länder hanterat flyktingströmmen och senare integrationen in i samhället?

Denna uppsats bygger på fem personers upplevelser och erfarenheter. Uppsatsen är explorativ och min förhoppning är att uppsatsens resultat har gett uppslag för intressanta forskningsproblem och frågeställningar att forska vidare på. Till exempel kan man fördjupa sig i de frågeställningar som uppsatsen bygger på och utföra en kvantitativ studie baserat på ett mer breddat underlag som bekräftar eller förkastar denna uppsats resultat. En sådan studie skulle kunna ligga till grund för fortsatt jämförande studier av målgruppen i andra länder.

En annan aspekt att forska vidare kring är den osynliga skiljelinjen. Denna studie har hos mig väckt frågan: Går det en skiljelinje mellan ett homogent och ett mångkulturellt Sverige? Var i så fall går denna skiljelinje och varför finns den? Norbert Elias (1999), *Etablerade och outsiders* skulle kunna användas som teoretisk utgångspunkt i en sådan studie.

Utifrån de fem intervjuades erfarenheter har frågan kring integrationsarbetet i Sverige väckts hos mig. Sker integrationsarbetet mestadels via offentliga myndigheter och verksamheter? Om det gör det, hur ska man gå tillväga för att sprida det på så många aktörer som möjligt? Det viktigaste

frågan tycker jag är, hur ska de enskilda individerna engageras i integrationsarbetet och hur påverkar viljan att integrera sig och viljan att integrera den andre integrationsprocessen?

En fråga att forska vidare på är också hur det intervjuade har påverkat den delen av samhället de befunnit sig i och interagerat i? På vilka sätt har dessa områden av det svenska samhället förändrats genom att människor med annan etnisk bakgrund är med och interagerar?

Källförteckning

Brady, Paul (1990). *Americans in Sweden*. Sociologiska institutionen, Uppsala universitet.

Charon, Joel M (2001). *Symbolic Interactionism. An Introduction, An Interpretation, An Intergration*. Prentic-Hall Inc. New Jersey.

Clark, Eric (2001). Staden som arkipelag, i Pacheco, José F (red): *Stadskultur*. ss 57-63. Sociologiska institutionen, Lunds universitet.

Diaz, José Alberto (1993). *Choosing Integration. A Theoretical and Empirical Study of the Immigrant Integration in Sweden*. Sociologiska institutionen, Uppsala universitet.

Faist, Thomas (2000). *The Volume and Dynamics of International Migration and Transnational Social Spaces*. Clarendon press, Oxford.

Giddens Anthony (1997). *Modernitet och självidentitet. Självet och samhället i den senmoderna epoken*. Daidalos, Göteborg.

Hedman, Lowe & Eklund, Helena (1998). *Invandrare, språk och dagstidningar*. Sociologiska institutionen, Uppsala universitet.

Integrationsverket (2001). *Rapport Integration 2001*. Integrationsverket, Norrköping.

Kulturdepartementet (2000). *Begreppet invandrare – användningen i myndigheters verksamhet*. Fritzes, Stockholm.

Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur, Lund.

Liedholm, Marianne & Lindberg, Göran (1998). *Kommunikation och integration i boendet. Sambanden till bostadsföretagens organisation*. Rapport från Forskargruppen Boende och Bebyggelse. Sociologiska institutionen, Lunds universitet.

Lundh Christer och Ohlsson Rolf (1999). *Från arbetskraftsimport till flyktinginvandring*. SNS Förlag, Stockholm.

SCB (2000). *Befolkningsstatistik del 1-2, 2000*. Tabell 1.14, s. 45. Statistiska centralbyrån, Örebro.

Starrin, Bengt och Renck, Barbro (1999) Den kvalitativa intervjun, i Per-Gunnar Svensson och Bengt Starrin (red): *Kvalitativa studier i teori och praktik*. ss 52-78. Studentlitteratur, Lund.

Trost, Jan (1996). *Att skriva uppsats med akribi*. Studentlitteratur, Lund.

Utrikespolitiska institutet (2001). *Länder i fickformat, nr 520. Bosnien-Hercegovina*. Utrikespolitiska institutet, Stockholm.

Widgren, Jonas (1982). *Svensk invandrarpolitik. En faktabok*. Liber Förlag, Lund.

Ålund, Aleksandra (1991). *"Lilla Juga". Etnicitet, familj och kvinnliga nätverk*. Carlssons Bokförlag, Helsingborg.

Intervjuer

Senada och Milan, intervju 2002-03-10. Malmö

Edina, intervju 2002-04-15. Malmö

Sajma, intervju 2002-04-16. Malmö

Miro, intervju 2002-04-16. Malmö

Intervjuguide

Anledning till uppbrottet? När?

Situation i hemlandet:

Bostadsort? Småstad/storstad/landsbygd?

Utbildning?

Arbete?

Ålder?

Barn?

Språkkunskaper?

Religion?

Varför Sverige? När?

Tiden innan arbets- och uppehållstillståndet? Hur många år?

Tiden efter arbets- och uppehållstillståndet

Önskan och möjlighet att delta i det svenska samhället:

Familjesammansättningen?

Arbete?

Boende? Ort?

Språkets betydelse och språkkunskaper?

Stora eller små kulturella skillnader länderna emellan? Religion?

Fritids- och kulturella aktiviteter?

Politiskt och/eller fackligt engagemang?

Kontakter med svenskar och andra invandrare? I vilka situationer har dessa kontakter knutits?

Är svenskar tillgängliga för interaktion? Söker IP interaktion?

Kontakter med hemlandet (ekonomiska, sociala/kulturella, politiska/ideologiska)?

Planerar att stanna eller återvända? Medborgarskap?

Skilda behandlingar p.g.a. kön?

Hur har kontakten med myndigheter fungerat?

Hälsa?

Vad är integration för IP?

Känner IP sig som en del av Sverige och svenskarna?

Om ja, på vilket sätt?

Om nej, varför inte?

Vilka förväntningar har IP vad gäller sitt liv i Sverige?

Vad gör IP om 5 år?